

ГІСТОРЫЯ БЕЛАРУСІ

ПЯТЫ ТОМ

БЕЛАРУСЬ У 1917 – 1945 гг.

5

ГІСТОРЫЯ БЕЛАРУСІ

У ШАСЦІ ТАМАХ

МІНСК "ЭКАПЕРСПЕКТЫВА" 2006

ГІСТОРЫЯ БЕЛАРУСІ

ТОМ ПЯТЫ

БЕЛАРУСЬ У 1917–1945 гг.

МІНСК "ЭКАПЕРСПЕКТЫВА" 2006

УДК 947.6
ББК 63.4 (4Бел)
Г 51

Рэдакцыйная калегія:

М.Касцюк (галоўны рэдактар), У. Навіцкі (намеснік галоўнага рэдактара),
Ю.Бохан, Г.Галенчанка, П.Лойка, М.Чарняўскі, Г.Штыхаў, В.Яноўская

Рэдактар тома:

М. Касцюк

Аўтары:

А. Вабішчэвіч, Н. Васілеўская, І. Ігнаценка, М. Касцюк, У. Кузьменка, А.Літвін,
Л. Лыч, У. Навіцкі, У. Палуян, А. Пашкевіч, І. Раманава, А. Сарокін,
У. Сняпкоўскі, С. Трацяк, С. Хоміч

Г 51 **Гісторыя Беларусі: У 6 т. Т. 5. Беларусь у 1917–1945 гг. / А.Вабішчэ-
віч [і інш.]; рэдкал. М. Касцюк (гал. рэдактар) і інш. – Мн.: Экаперс-
пектыва, 2006. – 613 с.; іл.**

ISBN 985-469-149-7.

У пятым томе адлюстравана гісторыя беларускага народа на працягу
1917–1945 гг., яго сацыяльна-эканамічнае, грамадска-палітычнае, культурнае
развіццё ва ўмовах БССР і Заходняй Беларусі, якая была ў складзе Польшчы, у часы
Другой сусветнай і Вялікай Айчыннай войнаў.

Разлічана на навукоўцаў, аспірантаў, студэнтаў, выкладчыкаў гісторыі, усіх, хто
шкавіцца гісторыяй Беларусі.

УДК 947.6
ББК 63.4 (4Бел)

ISBN 985-469-149-7 (Т. 5)
ISBN 985-6598-12-2

© Афармленне. "Экаперспектыва", 2006

ЗМЕСТ

Уводзіны (М.Касцюк).....	5
Гістарыяграфія (М.Касцюк).....	8
Крыніцы (М.Касцюк).....	27

РАЗДЗЕЛ 1

ПРАЦЯГ РЭВАЛЮЦЫЙНАГА ПРАЦЭСУ

Глава 1. КАСТРЫЧНІЦКІ ЭТАП РЭВАЛЮЦЫІ (І.Ігнаценка).....	36
1. Пачатак рэвалюцыі.....	36
2. Рэвалюцыйныя пераўтварэнні.....	42
3. Першыя ўскладненні на шляху рэвалюцыі.....	52
Глава 2. БЕЛАРУСЬ У ЧАС ЗАМЕЖНАЙ ВАЕННАЙ ІНТЭРВЕНЦЫІ І ГРАМАДЗЯНСКАЙ ВАЙНЫ (І.Ігнаценка).....	62
1. Германская інтэрвенцыя.....	62
2. Інтэрвенцыя Польшчы.....	70
3. Беларусь у польска-савецкай вайне.....	76
4. Падзеі Грамадзянскай вайны ў Беларусі.....	82
Глава 3. НАЦЫЯНАЛЬНА-ДЗЯРЖАЎНАЕ БУДАЎНІЦТВА.....	90
1. Нацыянальны рух. Усебеларускі з'езд і яго разгон (І.Ігнаценка).....	90
2. Абвясчэнне БНР (І.Ігнаценка).....	96
3. Утварэнне БССР (І.Ігнаценка, С.Хоміч).....	105
4. Знешнепалітычная дзейнасць (У.Снапкоўскі).....	112
5. Рэжскі мір і падзел Беларусі (С. Трацяк).....	117
Глава 4. УЗДЗЕЯННЕ РЭВАЛЮЦЫЙНЫХ ПАДЗЕЙ НА ЖЫЦЦЁ НАРОДА ...	121
1. Матэрыяльнае становішча. Быт (С.Трацяк).....	121
2. Культура (І.Раманава).....	125
3. Рэвалюцыйная хваля беларускай эміграцыі (С.Трацяк).....	133

РАЗДЗЕЛ 2

БЕЛАРУСКАЯ ССР У АБСТАВІНАХ ВЫБАРУ ШЛЯХУ РАЗВІЦЦА

Глава 1. ПЕРАХОД АД ВАЙНЫ ДА МІРУ. АДНАЎЛЕННЕ ГАСПАДАРКІ.....	138
1. Вынікі рэвалюцыі і войнаў для Беларусі. Увядзенне НЭПа (А.Сарокін).....	138
2. Стан і шляхі развіцця сельскай гаспадаркі. Роля кааперацыі (А.Сарокін).....	147
3. Аднаўленне прамысловасці і транспарту. Уступленне на шлях індустрыялізацыі (М.Касцюк).....	160
Глава 2. ЗМЭНЫ Ў СТАНОВІШЧЫ НАРОДА (Н.Васілеўская).....	168
1. Умовы жыцця насельніцтва.....	168
2. Старое і новае ў быце.....	175
Глава 3. ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНАЕ ЖЫЦЦЁ.....	179
1. Па шляху да нацыянальнага аб'яднання (М.Касцюк, С.Хоміч).....	179
2. Усталяванне аднапартыйнасці і яе ўздзеянне на грамадска-політычнае жыццё (М.Касцюк).....	187
3. Становішча саветаў і грамадскіх арганізацый (М.Касцюк).....	195
4. Знешнепалітычная дзейнасць і міжнародныя кантакты (У.Снапкоўскі).....	207

Глава 4. НАЦЫЯНАЛЬНА-КУЛЬТУРНАЕ РАЗВІЦЦЕ.....	216
1. Беларусізацыя як галоўнае звяно дзяржаўнай нацыянальнай палітыкі (Л.Лыч).....	216
2. Развіццё адукацыі і навукі (Н.Васілеўская).....	226
3. Літаратура і мастацтва. Друк (Н.Васілеўская).....	236
4. Барацьба з рэлігіяй (У.Навіцкі).....	249

РАЗДЗЕЛ 3

САВЕЦКАЯ БЕЛАРУСЬ ВА ЁМОВАХ ТАТАЛІТАРНАЙ СІСТЭМЫ

Глава 1. УКРАНЕННЕ АДМІНІСТРАЦЫЙНА-КАМАНДНЫХ МЕТАДАЎ У ЭКАНОМІКУ (М.Касцюк).....	261
1. Пераход да адміністравання ў эканамічным жыцці.....	261
2. Правадзенне індустрыялізацыі.....	267
3. Адміністрацыйна-камандны шлях калектывізацыі.....	276
Глава 2. САЦЫЯЛЬНАЯ ТРАНСФАРМАЦЫЯ ГРАМАДСТВА.....	285
1. Змены ў структуры насельніцтва БССР (І.Рамацава).....	285
2. Жыццё народа (М.Касцюк).....	292
Глава 3. КУЛЬТУРА.....	300
1. Развіццё асветы. Навука (Н.Васілеўская).....	300
2. Становішча культуры (Н.Васілеўская).....	312
3. Дэнацыяналізацыя культурнага жыцця (Л.Лыч).....	323
4. Разгром рэлігійных арганізацый (У.Навіцкі).....	328
Глава 4. НАРАСТАННЕ ТАТАЛІТАРНАГА ПРАЎЛЕННЯ Ў ГРАМАДСКІМ ЖЫЦЦІ (М.Касцюк).....	336
1. Усталёўванне дыктатуры партыі.....	336
2. Паказныя бакі жыцця. Стварэнне ў грамадстве абставін падазронасці і страху.....	342
3. Масавыя рэпрэсіі.....	346

РАЗДЗЕЛ 4

ЗАХОДНЯЯ БЕЛАРУСЬ ПАД УЛАДАЙ ПОЛЬШЧЫ

Глава 1. ЭКАНАМІЧНАЕ І САЦЫЯЛЬНА-ПАЛІТЫЧНАЕ СТАНОВІШЧА НА- РОДА.....	352
1. Стан эканомікі (А.Вабішчэвіч, У.Палуян).....	352
2. Узровень жыцця народа. Сацыяльныя працэсы (А.Вабішчэвіч, У.Палуян).....	358
3. Палітычнае бяспраўе, нацыянальны прыгнёт (А.Вабішчэвіч, У.Палуян, А.Паш- кевіч).....	366
Глава 2. ЗМАГАННЕ ЗА НАЦЫЯНАЛЬНАЕ І САЦЫЯЛЬНАЕ ВЫЗВАЛЕННЕ (А.Вабішчэвіч, У.Палуян).....	379
1. Нацыянальна-вызваленчы рух у 1921–1924 гг.	379
2. Уздым нацыянальна-вызваленчага руху ў 1925–1929 гг.	392
3. Абарона нацыянальных і сацыяльных інтарэсаў у час сусветнага эканамічнага крызісу 1929–1933 гг.	405
4. Заходнебеларускі рух ва ўмовах нарастання пагрозы вайны (1934–1939 гг.).....	415
Глава 3. ДУХОЎНАЕ ЖЫЦЦЕ ВА ЁМОВАХ ПАЛАНІЗАЦЫІ (А.Вабішчэвіч).....	423
1. Стан асветы і культуры.....	423
2. Рэлігійнае жыццё.....	438

БЕЛАРУСЬ У ДРУГОЙ СУСВЕТНАЙ І ВЯЛІКАЙ АЙЧЫННАЙ ВОЙНАХ

Глава 1. ДАЛУЧЭННЕ ЗАХОДНЯЙ БЕЛАРУСІ ДА БССР	449
1. Пачатак Другой сусветнай вайны і аб'яднанне беларускага народа (С.Хоміч)	449
2. Палітычныя, эканамічныя, сацыяльна-культурныя пераўтварэнні на савецкай аснове (С.Хоміч)	455
3. Арышты і дэпартацыі сярод насельніцтва (М.Касцюк)	463
4. БССР напярэдадні нямецка-фашысцкай агрэсіі (М.Касцюк, А.Літвін)	468
Глава 2. У ПОЛЫМІ ВЯЛІКАЙ АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ	474
1. Абарончыя баі на тэрыторыі Беларусі (А.Літвін)	474
2. Акупацыйны рэжым (А.Літвін)	482
3. Антыфашысцкая барацьба ў Беларусі (А.Літвін)	490
4. Калабарацыянізм (А.Літвін)	509
5. Жыццё насельніцтва ў гады акупацыі (У.Кузьменка)	518
6. Вызваленне (А.Літвін)	533
Глава 3. УДЗЕЛ НАСЕЛЬНІЦТВА БЕЛАРУСІ ў НАБЛІЖЭННІ ПЕРАМОГІ ЗА МЕЖАМІ БАЦЬКАЎШЧЫНЫ	541
1. На франтах Вялікай Айчыннай вайны (У.Кузьменка)	541
2. У савецкім тыле (У.Кузьменка)	551
3. У еўрапейскім антыфашысцкім руху і арміях саюзных дзяржаў (А.Літвін)	558
4. Беларуская дыяспара ў гады Другой сусветнай вайны (Г.Сяргеева)	563
Заклучэнне (М.Касцюк)	568
Бібліяграфія	571
Храналогія	
Паказальнік імёнаў (В.Сяховіч, С.Трацяцк)	
Геаграфічны паказальнік (В.Сяховіч, С.Трацяцк)	

Навуковае выданне

Вабішчэвіч Аляксандр,

Васілеўская Нона,

Ігнаценка Іларыён і інш.

Гісторыя Беларусі

У шасці тамах

Пяты том

БЕЛАРУСЬ У 1917–1945 гг.

Рэдактар Л.Салаўёва

Падпісана ў друк з гатовых дыяпазітываў 20.02.2006. Фармат 70 x 100/16.
Друк афсетны. Папера афсетная. Гарнітура Petersburg. Ум друк.арк. 50. Ул.-выд.арк. 54.
Тыраж 3000 экз. Заказ № 377

Унітарнае прадпрыемства «Эканспектыва». ЛВ № 2330/0133393 ад 19.07.2004 г.
220043, г. Мінск, праспект Незалежнасці, 95.

Надрукавана на ўчастку аператыўнай паліграфіі ФТІ НАНБ.
ЛП № 2330/0133131 ад 30.04.2004 г.
220141, Мінск, вул. Купрэвіча, 10.

